

УДК 330.131

ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ РЕСУРСІВ ПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА

Казачков І.О., асистент кафедри економіки підприємства, Запорізька державна інженерна академія, м. Запоріжжя

Казачков І.О. Підвищення ефективності використання ресурсів промислового підприємства.

У статті розглянуто основні напрямки підвищення ефективності господарської діяльності підприємства. Проаналізовано та узагальнено склад основних ресурсів суб'єкта господарювання. Запропоновано можливі шляхи підвищення ефективності використання вітчизняними товаровиробниками окремих видів ресурсів та акцентовано увагу на необхідності удосконалення існуючих управлінських системи, як головного елементу організаційної структури промислового підприємства, що відповідає за кінцеві результати його господарської діяльності. Навіть за умов відсутності ринку перед кожним товаровиробником виникатиме питання ефективного використання наявних у його розпорядженні ресурсів. Це пояснюється тим, що більшість ресурсів, які використовуються у виробництві, відносяться до вичерпних, а отже виникає потреба в їх раціональному розподілі. Навіть за умов, коли отримання прибутку не ставиться за головну мету діяльності, то все одно підприємство намагатиметься підвищити ефективність використання матеріальних та трудових ресурсів, що, в свою чергу, передбачатиме розробку системою менеджменту відповідних заходів у коротко- та довгостроковій перспективах. Для промислових підприємств найбільш доцільним є розмежування ресурсного потенціалу на наступні структурні складові: основні засоби, оборотні кошти та трудові ресурси. Заходи з підвищення ефективності використання розробляються за кожною окремо взятою складовою, що дозволяє враховувати специфіку використання того чи іншого ресурсу на підприємствах тієї чи іншої галузі. Таким чином, враховуючи, що ринкова економіка встановлює досить жорсткі вимоги до всіх учасників ринкових відносин, то проблема підвищення ефективності використання ресурсів завжди залишатиметься актуальною, а тому у статті запропоновано ряд практичних рекомендацій щодо підвищення ефективності використання ресурсного потенціалу вітчизняних товаровиробників.

Казачков І.О. Повышение эффективности использования ресурсов промышленного предприятия.

В статье рассмотрены основные направления повышения эффективности хозяйственной деятельности предприятия. Проанализирован и обобщен состав основных ресурсов субъекта хозяйствования. Предложены возможные пути повышения эффективности использования отечественными товаропроизводителями отдельных видов ресурсов и акцентировано внимание на необходимости усовершенствования существующих систем управления, как главного элемента организационной структуры промышленного предприятия, отвечающего за итоговые результаты его хозяйственной деятельности. Даже при условии отсутствия рынка перед каждым товаропроизводителем будет возникать вопрос эффективного использования имеющихся в его распоряжении ресурсов. Это объясняется тем, что большинство используемых в производстве ресурсов относится к исчерпаемым, а значит, возникает потребность в их рациональном распределении. Даже при условии, что получение прибыли не ставится главной целью деятельности, то все равно предприятие будет стараться повысить эффективность использования материальных и трудовых ресурсов, что в свою очередь, будет предусматривать разработку системой менеджмента соответствующих мероприятий в кратко- и долгосрочной перспективах. Для промышленных предприятий наиболее целесообразным является разграничение ресурсного потенциала на следующие структурные составляющие: основные средства, оборотные средства и трудовые ресурсы. Мероприятия по повышению эффективности использования разрабатываются по каждой отдельно взятой составляющей, что позволяет учитывать специфику использования того или иного ресурса на предприятиях той или иной отрасли. Таким образом, учитывая, что рыночная экономика выдвигает достаточно жесткие требования ко всем участникам рыночных отношений, то проблема повышения эффективности использования ресурсов всегда будет актуальной, и поэтому в статье предложен ряд практических рекомендаций по повышению эффективности использования ресурсного потенциала отечественных товаропроизводителей.

Kazachkov I. Increasing of the efficiency of the industrial enterprise resources usage.

The main directions of improving the efficiency of the entity activity are described in this article. The composition of the main resources of a business entity is analyzed and summarized. The possible ways to improve the efficiency of usage of certain types of resources by domestic producers are suggested and the need to improve the existing control systems, as the principal element of the organizational structure of the industrial enterprise, which is in charge of the final results of its economic activity, is stressed. Even in the absence of the market in front of each commodity producer will arise the question of efficient use of the available resources. This is due to the fact that most used in the manufacture resources refer to exhaustible, and hence there is a need in their rational distribution. Even if the profit is not the main goal, the enterprise will try to improve the utilization of material and human resources, which

in turn will provide the necessity of development by the management system related measures in the short and long term. It is appropriate for industrial enterprises to differentiate the resource potential on the following structural components: fixed assets, working capital and human resources. Measures to improve the efficiency should be developed for each individual component, which allows taking into account the specifics of the resources usage for companies of any industry. Thereby, taking into account, that the market economy puts strict requirements to all participants of market relations, the problem of improving the efficiency of resources usage will always be relevant, thus the variety recommendations to improve the efficiency of usage of domestic producers' resource potential are proposed in this article.

Постановка проблеми. Одним з головних завдань підприємницької діяльності є отримання якомога більшого обсягу чистого прибутку. Саме це завдання спонукає підприємців до постійного пошуку резервів та шляхів підвищення ефективності використання контрольованих ними ресурсів. Особливо актуальним це питання стає для великих промислових підприємств, що пояснюється необхідністю використання у їх виробничій діяльності значного обсягу різноманітних ресурсів. Доволі часто можна спостерігати ситуації, коли ефект масштабу, за рахунок недбалості та ряду недоліків, що існують у системі менеджменту суб'єкта господарювання, повністю нівелюється перевитратами, або значними втратами наявних у його розпорядженні ресурсів. За таких обставин першочерговим завданням є удосконалення системи менеджменту вітчизняних товаровиробників, а саме її орієнтація на ефективне використання ресурсного потенціалу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Завдання підвищення ефективності господарської діяльності завжди було пріоритетним, а тому розглядалось багатьма вітчизняними та закордонними вченими, зокрема: Бланком І.О., Долішнім М.І., Колотом В.М., Кулішовим В.В., Лепьохіною І.О., Пастуховою В.В., Познанською А.О., Покропивним С.Ф., Чорною І.О., Ядранським Д. та іншими.

Однак постійний розвиток науково-технічного прогресу, кардинальні зміни у законодавстві, загострення конкурентної боротьби на світових та вітчизняних ринках збуту, підвищення вимог споживачів до якості продукції та інші чинники вимагають подальшої розробки науково-практичних рекомендацій щодо підвищення ефективності господарської діяльності вітчизняних промислових гігантів.

Мета статті – розробка науково-практичних рекомендацій щодо підвищення ефективності використання ресурсів промислового підприємства.

Викладення основного матеріалу. У різних літературних джерелах пропонується велика кількість заходів щодо підвищення ефективності діяльності підприємств різних форм власності та різних галузей народного господарства.

Узагальнюючи надані авторами пропозиції можна виділити наступні напрями: техніка та технологія; матеріально-технічне забезпечення та складське господарство; використання трудових ресурсів та продуктивність праці; інвестиційна політика та інноваційний розвиток; фінансова діяльність та операції з вільними грошовими коштами; стандартизація та екологія; якість та конкурентоспроможність продукції; маркетинг та зовнішньоекономічна діяльність; антикризове управління та економічна безпека підприємства та ін.

Однак варто зазначити, що у більшості випадків розглядаються лише найбільш загальні пропозиції теоретичного характеру, тобто інформація переважно орієнтує апарат керівництва на розробку власних деталізованих заходів з підвищення ефективності господарської діяльності в межах окреслених напрямків. Разом з тим такий методичний підхід можна вважати найбільш раціональним, адже різноманіття видів підприємницької діяльності не дозволяє розробляти універсальні пропозиції та надавати повний перелік рекомендованих заходів.

Що стосується вітчизняних промислових підприємств, то пропозиції щодо підвищення ефективності їх господарської діяльності в першу чергу доцільно розробляти не в межах зазначених вище напрямів, а за видами економічних ресурсів, представлених на рисунку 1.

Рис. 1. Взаємозв'язок основних видів економічних ресурсів підприємства [1, С. 137]

Однією з головних ознак підвищення рівня ефективного використання основних фондів підприємства є збільшення обсягів виробництва продукції. У свою чергу, обсяги виробництва продукції за наявної та незмінної кількості обладнання залежать: по-перше, від ефективності використання фонду робочого часу впродовж зміни, доби, місяця тощо, тобто від екстенсивності їх використання; по-друге, від повноти використання можливостей

обладнання з погляду його часової, добової, місячної виробничих потужностей (інтенсивності використання). Таким чином, зазвичай виділяється два основних напрями підвищення ефективності використання основних фондів, таких як: інтенсивні та екстенсивні.

До інтенсивних напрямів підвищення ефективності використання основних фондів можна віднести:

- 1) механізація та автоматизація виробництва;
- 2) технічне переозброєння та модернізація;
- 3) удосконалення технологічних процесів;
- 4) скорочення тривалості операційного циклу виробництва;
- 5) застосування прогресивних форм організації та управління виробництвом;
- 6) підвищення освітньо-кваліфікаційного рівня промислово-виробничого персоналу.

До екстенсивних напрямів підвищення ефективності використання основних фондів можна віднести наступні:

- 1) скорочення простоїв обладнання внаслідок своєчасного забезпечення сировиною, матеріалами, напівфабрикатами та підвищення якості ремонтів та обслуговування обладнання;
- 2) збільшення кількості машино-змін роботи обладнання та скорочення кількості устаткування, що не працює;
- 3) введення додаткового обладнання [2, С. 214-215].

Враховуючи все вищезазначене, головним критерієм ефективного використання основних засобів на промисловому підприємстві має стати оптимальне співвідношення між кількістю обладнання, коефіцієнтом його завантаження та обсягом замовлень з боку споживачів промислової продукції. Тобто зростання попиту призводить до відповідного збільшення завантаженості обладнання та зменшення кількості об'єктів, що не задіяні у процесі виробництва, і навпаки. Звідси керівництву слід вирішити які об'єкти основних засобів мають бути модернізовані, які відремонтовані, які здані в оренду, а які ліквідовані. Такий підхід дозволить утримувати показник фондівіддачі на достатньо високому рівні.

Щодо ефективності використання другої групи ресурсів, то в межах пріоритетних напрямів стратегічної роботи підприємства в сфері управління оборотними коштами, конкретними шляхами підвищення ефективності їх використання є: обґрунтоване встановлення норм і нормативів праці; встановлення прямих постійних взаємозв'язків з постачальниками; зменшення вартості застосовуваних у виробництві сировини та матеріалів на основі придбання їх за оптовими цінами чи заміни дешевшими аналогами; використання відходів у виробництві; уніфікація технології виробництва продукції; інтенсифікація виробничих процесів; перехід до безперервного здійснення виробничих процесів; прискорення обробки партій постачання матеріальних ресурсів; прискорення процесів збуту продукції при застосуванні прогресивних маркетингових технологій [3, С. 296]; зменшення обсягів дебіторської заборгованості [1, С. 144].

Таким чином, головним критерієм оптимального використання оборотних коштів на промисловому підприємстві є мінімізація витрат пов'язаних із придбанням, транспортуванням та зберіганням сировини, матеріалів, напівфабрикатів та інших видів виробничих запасів, а також мінімізація залишків незавершеного виробництва, готової продукції та дебіторської заборгованості. При цьому головною проблемою для промислових підприємств є необхідність розробки обґрунтованих норм та нормативів за кожним з зазначених елементів. Однак лише за таких умов можна досягти скорочення витрат та прискорення оборотності оборотних коштів.

Найбільш проблемним з точки зору підвищення ефективності використання ресурсом виступає персонал підприємства. Адам Сміт зазначав, що ефективність праці залежить від: безперервності, з якою вона виконується; від знань та майстерності з якою вона використовується для задоволення потреб людини; від механічної сили, що допомагає людині [4, С. 245]. Разом з тим здібності працівників підприємства можуть істотно різнитись між собою. А тому виникає проблема пов'язана з оцінкою потенціальних можливостей окремо взятих виконавців (кваліфікаційний, психофізіологічний, освітній, творчий, комунікативний та моральний потенціал [5, С. 206]). Відтак керівники вищої та середньої ланок управління повинні індивідуально підходити до розробки системи стимулювання та винагородження працівників підприємства, навіть якщо значення їх штатної чисельності вимірюється кількома тисячами чоловік. При цьому варто зазначити, що загальний перелік стимулів залишатиметься незмінним: а) матеріальне стимулювання; б) моральне стимулювання; в) заходи адміністративної дії [6, С. 149].

Варіативною складовою буде лише набір конкретних стимулюючих заходів по відношенню до певної групи працівників або окремо взятого виконавця. Загалом такий підхід дозволить вирішити проблему нерационального використання часу, як виконавцями так і керівниками, спонукатиме до максимально повного використання співробітниками своїх фізичних та розумових здібностей, а також до мінімізації витрат за рахунок використання передових досягнень НТП на всіх без виключення робочих місцях.

Окрему увагу слід звернути на підвищення ефективності управлінської діяльності, адже промислове підприємство не може функціонувати без керівного апарату, а от питома вага витрат, пов'язаних з його утриманням, збільшується із зменшенням обсягів операційної діяльності, що представлено в таблиці 1.

У зв'язку з цим до компетенції сучасних керівників висувуються досить жорсткі вимоги, а саме: глобальне та системне мислення; здатність працювати в команді; вміння мотивувати та переконувати; здатність до нововведень; ініціативність; організаційні здібності; вміння приймати рішення; університетська освіта [8, С. 213].

Таблиця 1 – Питома вага адміністративних витрат у складі витрат операційної діяльності промислового підприємства (2011 рік) [7]

№	Підприємство	Витрати операційної діяльності, тис. грн.	Адміністративні витрати, тис. грн.	Питома вага адміністративних витрат, %
1	ПАТ «Запоріжсталь»	18 399 379	467 831	2,54
2	ПАТ «Дніпроспецсталь»	5 545 833	122 865	2,22
3	ПАТ «ЗАЗ»	3 673 954	70 233	1,91
4	ПАТ «ЗТР»	2 441 081	60 252	2,47
5	ПАТ «ЗФЗ»	2 197 336	73 107	3,33
6	ПАТ «Укрграфіт»	998 374	46 227	4,63
7	ПАТ «ЗАК»	641 908	34 827	5,43

В свою чергу, від керівництва очікують здійснення постійного моніторингу, аналітичної оцінки та формування системи заходів щодо підвищення ефективності використання матеріальних та трудових ресурсів, а також покращення результатів діяльності виробничо-господарських одиниць та підприємства в цілому. Для виконання зазначених функцій важливо забезпечити належний рівень знання та розуміння керівниками вищої та середньої ланок технологічних процесів, що використовуються на виробництві. Саме це може стати одним з найбільш перспективних напрямів підвищення ефективності управлінської діяльності, адже доволі часто менеджери не усвідомлюють всієї глибини системних та ресурсних криз, що виникають в керованих ними підрозділах. Відтак підвищити ефективність використання матеріальних та трудових ресурсів можливо лише за умови детального аналізу кожного технологічного процесу.

Висновки: 1. Існує багато напрямів підвищення ефективності господарської діяльності, однак для вітчизняних промислових підприємств більш доцільною є розробка заходів щодо покращення результативності господарювання у розрізі таких видів економічних ресурсів, як: основні засоби, оборотні кошти та трудові ресурси.

2. Критерієм ефективного використання основних засобів промислового підприємства має стати оптимальне співвідношення між наявним парком обладнання та ступенем його завантаженості. В іншому випадку підприємство матиме справу з перевитратами, пов'язаними з утриманням недіючих об'єктів, або із зменшенням прибутку внаслідок задоволення потреб споживачів не повною мірою.

3. Ефективність використання оборотних коштів переважно залежить від обґрунтованості встановлених на підприємстві норм та нормативів.

4. Підвищення ефективності використання трудових ресурсів є можливим лише за умови формування якісної системи менеджменту, що в свою чергу передбачає встановлення жорстких вимог до керівників усіх рівнів. Найбільш перспективними напрямками при цьому можуть вважатись – індивідуальний підхід до оцінки потенціалу окремо взятого працівника та постійне підвищення кваліфікації персоналу.

Список використаних джерел:

1. Кулішов В.В. Економіка підприємства: теорія і практика [Текст] : навч. посібник / В.В. Кулішов ; Криворізь. екон. ін-т КНЕУ. – 2-ге вид., перероб. і доп. – Львів : Магнолія 2006, 2008. – 205 с.
2. Череп А.В. Ефективність використання основних фондів підприємства / А.В. Череп // Держава та регіони. Сер. «Економіка та підприємництво». – 2009. – № 6. – С. 212-215.
3. Гетьман О.О. Економіка підприємства [Текст] : навч. посібник / О.О. Гетьман, В.М. Шаповал. – 2-ге вид. – К. : Центр учбової літератури, 2010. – 488 с.
4. Смит А. Исследование о природе и причинах богатства народов / А. Смит. – М. ; Л., 1935. – Т. 1. – 287 с.
5. Лепьохіна І.О. Підходи, що визначають економічну ефективність роботи з персоналом / І.О. Лепьохіна // Формування ринкових відносин в Україні. – 2011. – № 4. – С. 205-208.
6. Познанська А.О. Ефективність системи стимулювання менеджерів / А.О. Познанська // Держава та регіони. Сер. «Економіка та підприємництво». – 2012. – № 1. – С. 147-151.
7. www.smida.gov.ua.
8. Пастухова В.В. Стратегічне управління підприємством: філософія, політика, ефективність [Текст]: монографія / В.В. Пастухова. – К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2002. – 302 с.

Ключові слова: ефективність, промислове підприємство, ресурси підприємства, основні засоби, оборотні кошти, трудові ресурси, керівники, виконавці.

Ключевые слова: эффективность, промышленное предприятие, ресурсы предприятия, основные средства, оборотные средства, трудовые ресурсы, руководители, исполнители.

Keywords: efficiency, industrial enterprise, enterprise resources, fixed assets, working capital, workforce, managers, performers.